

Binnen de vaste commissie voor Financiën hebben enkele fracties de behoefte om over de brief van de Minister van Financiën van 23 augustus 2013 met de visie van het kabinet op de wenselijke karakteristieken en toekomst van de Nederlandse bankensector (Kamerstuk 32 013, nr. 35), enkele vragen en opmerkingen voor te leggen.

De voorzitter van de commissie,
Van Nieuwenhuizen-Wijbenga

De griffier van de commissie,
Berck

I Vragen en opmerkingen vanuit de fracties

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de VVD

De leden van de VVD-fractie hebben kennisgenomen van de brief over de toekomst van de financiële sector en hebben de volgende vragen:

Algemeen

De leden van de VVD-fractie hebben eerder de toezegging gekregen dat de Nederlandse Bank (DNB) in 2013 scenario's zou ontwikkelen voor de economische groei in relatie tot hoe te voldoen aan de kredietbehoefte. Kunnen deze scenario's beschikbaar zijn vóór de bespreking van de kabinetsvisie op 6 februari 2014?

De kredietontwikkeling van het MKB is de laatste maanden uitermate zorgelijk. Het kabinet heeft een aantal maatregelen op dit vlak. In hoeverre is dit volgens het kabinet voldoende om ervoor te zorgen dat de economische groei niet beperkt wordt door de kredietverlening? Welke maatregelen zouden er nog meer mogelijk zijn? In hoeverre wordt het aanscherpen van de kredietvoorwaarden voor met name het MKB bepaald door de regelgeving? Welke regelgeving en welke extra Nederlandse regels bovenop Europese regels zijn daarop het meest van invloed?

De leden van de VVD-fractie lezen dat het kabinet veel verschillende maatregelen voorstelt aan banken, het toezicht en regels in de dienstverlening richting consumenten. Ziet het kabinet ook het gevaar dat regulering doorslaat naar overregulering? En is deze visie, naast de Europese agenda, het sluitstuk in de regulering van de financiële sector? In hoeverre is alle regelgeving voor de kleine(re) banken proportioneel? Hoe zou de overheid hierin kunnen differentiëren? In hoeverre maakt alle aanvullende en extra regelgeving in Nederland buitenlandse toetreders onzeker?

Hoe kijkt het kabinet aan tegen de accountantsregels voor banken in relatie tot risico's, buffers, etc. Wat is de (negatieve) invloed van de accountantsregels? In hoeverre staan accountantsregels in de weg, bijvoorbeeld om voor vastgoed voldoende voorzieningen te treffen of andere risico's af te dekken?

Concurrentie

De leden van de VVD-fractie lezen dat uit analyses verricht door DNB en CPB blijkt dat banken, waarvan een faillissement onacceptabele schade zou veroorzaken aan de economie, kunnen profiteren van lagere financieringskosten. En dat dit toetreding van nieuwkomers belemmert, zoals ook het recente rapport van de Autoriteit Consument en Markt beargumenteerde. Waarom kiest het kabinet dan voor een Nationale Hypotheekinstelling die vooral huidige, grote Nederlandse banken helpt die veel NHG-hypotheek afsluiten? Zorgt dit niet voor een extra drempel voor nieuwe toetreders en meer oneerlijke concurrentie?

Welke nieuwe maatregelen neemt het kabinet om belemmeringen voor nieuwe bancaire toetreders weg te nemen en zo concurrentie te bevorderen?

Solide en stabiele bankensector

Toezichthouders constateerden recentelijk significante verschillen tussen de risicogewichten die banken internationaal hanteren. In hoeverre biedt het *single rule book* in het kader van de bankenunie en het Europees banktoezicht hiervoor een oplossing?

In Europees verband is afgesproken dat de leverage ratio voorlopig op 3% staat, en dat op basis van een evaluatie door de European Banking Authority (EBA) in 2016 met een voorstel komt voor de leverage ratio. Welke concrete aanleiding ziet het kabinet om extra Nederlandse eisen in te voeren voor 2016? Waarom kiest het kabinet voor een mogelijke «alleingang» in Europa als het gaat om het verhogen van de leverage ratio? Wat betekent dit voor de concurrentiepositie van onze financiële sector? En wat betekent dit voor het eerlijke speelveld?

Wat betekent 1% hogere leverage ratio voor de kredietverlening c.q. wat kan het betekenen? De leden van de VVD-fractie merken op dat Commissie Structuur Nederlandse Banken (Commissie Wijffels) er ook op wijst dat versterking van de kapitaalbuffers moet gebeuren op een wijze die niet leidt tot beperking van de kredietverlening. Kan de Minister garanderen dat door de door het kabinet voorgestelde verhoging van het leverage ratio naar 4% de kredietverlening op korte termijn op geen enkele manier wordt beperkt?

Waarom kiest de Minister voor een leverage ratio van 4% of meer en gaat dus verder dan de aanbeveling van de Commissie Structuur Nederlandse Banken (Commissie Wijffels) voor een leverage ratio 3% of meer?

De leden van de VVD-fractie lezen dat het kabinet de leverage ratio wil verhogen van 3 naar 4%. Wat betekent 1% extra leverage ratio in miljarden euro's? Hoeveel meer moet de Nederlandse bancaire sector in kas gaan houden? Wat bedoelt het kabinet met de tekst dat er voor systeemrelevante instellingen een hogere leverage ratio van minimaal 4% wordt nagestreefd? Wat wil minimaal 4% zeggen? Is 4% slechts een eerste stap naar verdere verhogingen van de leverage ratio?

Bij de resolutieheffing SNS gaf DNB aan dat € 1 miljard nog net verantwoord was. Waarom is nog 1% extra leverage ratio dan toch nog verantwoord? En hoe moet dit gezien worden in verhouding tot de beslissing van het kabinet om vanwege die resolutieheffing het vullen van het ex-ante DGS verder uit te stellen, want blijkbaar vond het kabinet de resolutieheffing zonder compenserende maatregelen toen ook een teveel voor de banken?

In het regeerakkoord staat dat de kapitaalseisen voor banken (Basel III) geleidelijk worden verhoogd en dat het groeipad voor de additionele buffers voor systeemrelevante banken (SIFI) naar voren worden gehaald. In het regeerakkoord is afgesproken dat dit verantwoord op basis van een risico-inschatting en internationale vergelijking gebeurt, met het oog op de concurrentiepositie. Kan het kabinet de risico-inschatting en internationale vergelijking met de Tweede Kamer delen? Hoe moet de eenzijdige verhoging van de leverage ratio in relatie hiermee gezien worden? Wat zijn de nadelige effecten hiervan voor de Nederlandse economie en de concurrentie van Nederlandse banken in de Europese Unie? Kan het kabinet de effecten en gevolgen van de stapeling van maatregelen aangeven, met name de financiële maatregelen kapitaalbuffers, liquiditeitseisen, leverage ratio, bankenbelasting, resolutieheffing, ex-ante DGS, resolutiefonds? En dan met name ook voor de gevolgen voor de (MKB-)kredietverlening op korte termijn?

De leden van de VVD-fractie lezen dat het kabinet zich bewust is van de stapeling en zal de eventuele effecten van de maatregelen nauwgezet volgen. Welke mogelijkheden heeft het kabinet om actie te ondernemen als de negatieve effecten zich voordoen?

Conform de conclusies van de Europese raad van 28 juni 2013 dienen de lidstaten te zorgen voor adequate achtervangregelingen voor de uitkomsten van de Balance Sheet Assessment (BSA). Welke achtervangregeling heeft Nederland of gaat Nederland instellen? Wanneer is deze duidelijk?

Het kabinet hecht aan strenge, diepgaande kwantitatieve BSA met ondersteuning van onafhankelijk, externe partijen. De EBA heeft tot nu toe de stresstest (die ook onderdeel uitmaakt van de BSA) uitgevoerd. Gebeurt dit in 2014 ook door EBA? In hoeverre zal deze stresstest anders zijn dan eerdere stresstests? En kan de Minister garanderen dat deze stresstest beter is dan de stresstests uit het verleden, waar SNS vlak voor de nationalisatie nog door de stresstest kwam?

De Commissie Structuur Nederlandse Banken adviseert de *Loan To Value* (LTV) te verlagen naar 80%. Er zijn afspraken gemaakt over het stapsgewijs verlagen van de LTV naar 100% tot 2018. De leden van de VVD-fractie lezen dat bij robuust herstel nadere voorstellen worden gedaan over de uiteindelijke LTV-ratio en het verdere afbouwpad. Wat bedoelt het kabinet met een robuust herstel van de woningmarkt? Wat bedoelt het kabinet met dat bij een verdere verlaging van de LTV ook zorgvuldig moet worden gekeken naar de samenhang met de verplichte besparingen voor huishoudens? In hoeverre krijgen starters en studenten zonder eigen vermogen nog mogelijkheden om een woning te kopen bij een LTV van 80%? En waarom kiest het kabinet nu al voor het noemen van een mogelijk afbouwpad zonder dat de consequenties voor starters inzichtelijk zijn gemaakt?

Versterking en uitbreiding toezicht en resolutie

In samenwerking met DNB moeten banken werken aan het opstellen van herstel- en afwikkelplannen, de zogenaamde «living wills». Wat is de stand van zaken met betrekking tot het opstellen van deze plannen?

De leden van de VVD-fractie lezen dat de Interventiewet wordt geëvalueerd. Wanneer komt deze evaluatie naar de Tweede Kamer?

De leden van de VVD-fractie lezen dat er een bail-in instrument wordt ingevoerd. Hoe kan gezorgd worden dat dit instrument ook effectief is? Sommige banken geven inmiddels *covered bonds* uit die niet bail-in-able zijn. Hoe wordt gewaarborgd dat er voldoende bail-in mogelijk is?

De leden van de VVD-fractie lezen dat DNB met een kritische blik naar de double leverage ratio van holdings van bank-verzekeraars kijkt. Wat betekent dat concreet in de praktijk?

De leden van de VVD-fractie lezen dat het kabinet voornemens is om, in lijn met de voorstellen van de Commissie Liikanen, een scheidingsverplichting in te voeren voor handelsactiviteiten die een bepaalde limiet te boven gaan. Hoe gaat het kabinet dit invoeren? Wacht de Minister op voorstellen in Europees verband op dit punt? Zo nee, waarom niet? Wat zijn de gevolgen van het invoeren van de voorstellen van de Commissie Liikanen voor de Nederlandse bankensector? De invoering zou op dit moment niet direct leiden toe een scheidingsverplichting. Wat wordt met «niet direct» bedoeld?

Wat betekent een praktische invulling van het verbod op handel voor eigen rekening, zoals in de kabinetsvisie verwoord? In hoeverre sluit de invulling straks aan bij de regels in Europees verband?

De Algemene Rekenkamer krijgt toegang tot toezichtvertrouwelijke informatie bij DNB en AFM. In hoeverre is dit in lijn met CRD IV? Gaat dit verder dan de Europese afspraken in CRD IV?

Open en diverse bankensector

ACM gaat vervolgonderzoek doen naar toetredingsdrempels voor banken. Dit zal in de loop van 2014 gepubliceerd worden, volgens de kabinetsvisie. Eerder is gevraagd dit te versnellen. Wanneer is dit gereed?

Wanneer kunnen concrete voorstellen van de kant van het kabinet worden verwacht voor het wegnemen van belemmeringen in de regelgeving als het gaat om alternatieve financieringsvormen?

De leden van de VVD-fractie lezen dat lange termijn financiering ook als onderwerp bij de Europese Commissie en G20 staat. Wat wordt hiermee beoogd? Wat is de Nederlandse inzet bij dit specifieke onderwerp? En op welk termijn verwacht het kabinet daarvan resultaat?

Integere bankensector

Het kabinet wil de eed of belofte voor medewerkers uitbreiden naar personen wier werkzaamheden het risicoprofiel van de onderneming wezenlijk kunnen beïnvloeden alsmede voor personen met inhoudelijk klantcontact. Hoe wordt c.q. is deze groep afgebakend? Personen met inhoudelijk klantcontact hebben ook al te maken met de eisen van vakbekwaamheid. Hoe sluit dit op elkaar aan, of gaat het hier eigenlijk om een dubbeling?

De leden van de VVD-fractie missen een analyse over de mogelijkheden van het Openbaar Ministerie (OM) om werknemers in de bancaire sector sneller te kunnen vervolgen bij de evidente fraude en grove misstanden. Kan het kabinet daar in haar visie op ingaan? En verwacht het kabinet het strafrecht aan te passen of de instrumenten van het OM uit te breiden?

Transparante sector: de klant centraal

De positie van de consument kan worden versterkt door overstapdrempels weg te nemen. Voor het hypothecair krediet zijn hier maatregelen voor opgenomen in het Wijzigingsbesluit Financiële Markten 2013. Voor welke onderwerpen bestaan er nog meer overstapdrempels? En wat voor actie is het kabinet voornemens?

Is het kabinet bereid om het platform «Wijzer in geldzaken» te evalueren in de eerste helft van 2014?

Het kabinet gaat onderzoek doen naar criteria voor standaardproducten. Wanneer is dit onderzoek gereed? En is het de bedoeling van de Minister om de criteria verplichtend op te leggen? In hoeverre is er bij standaardproducten nog ruimte voor concurrentie op het type product? In hoeverre is er nog ruimte voor innovatie? Wat zijn de gevolgen? En in hoeverre gaat Nederland vooruitlopen op de Europese regels?

*Overzicht aanbevelingen Commissie Structuur Nederlandse Banken
(Commissie Wijffels)*

Kan het kabinet uitleggen waarom het momenteel geen voorstander is van bouwsparen als aanvullend product in de hypotheekmarkt?

De Commissie Wijffels adviseert om de bankenbelasting te heroverwegen omdat die contrair werkt aan de opbouw van meer eigen vermogen en buffers van banken. Wat is de mening van het kabinet over deze aanbeveling en analyse?

De Commissie Wijffels is ook gevraagd om te komen met aanbevelingen om de concurrentie in de bankwereld te vergroten. De leden van de fractie van de VVD vinden dit eigenlijk niet terug in de aanbevelingen. Hoe kijkt de Minister daar tegenaan? Hoe kan volgens de Minister de concurrentie in de bankensector worden vergroot?

Reactie NVB op kabinetsvisie bankensector

Op 23 september 2013 heeft de Nederlandse Vereniging van Banken een reactie gegeven op de kabinetsvisie bankensector. Wat vindt het kabinet van deze reactie? En leidt deze reactie nog tot aanpassing van de kabinetsvisie? Hoe kijkt het kabinet aan tegen de bankenbelasting in relatie tot het resolutiefonds?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de PvdA

De leden van de PvdA-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de kabinetsvisie op de Nederlandse bankensector naar aanleiding van de publicatie van het rapport van de Commissie Structuur Nederlandse Banken (Commissie Wijffels). De genoemde leden steunen het kabinet in haar beleid om de financiële sector robuuster te maken voor tegenslagen en dienstbaar te laten zijn aan klant en economie. De leden van de PvdA-fractie juichen het dan ook toe dat de Minister is gekomen met een voorstel tot bonusmaximering in de financiële sector, zodat bankieren weer gaat draaien om een goed product voor de klant en niet over de hoogte van de bonus voor de bankier. Deze leden streven voorts met het kabinet naar een concurrerend Nederlands en Europees bankenlandschap waar integer wordt gehandeld door individuele bankiers. De leden van de PvdA-fractie zijn van mening dat de Nederlandse financiële sector te kwetsbaar is gebleken. Drie van de vier grote Nederlandse systeembanken hebben de crisis niet op eigen kracht kunnen doorstaan. Voor een sector die een spilfunctie vervult in de economie is dat voor de toekomst niet houdbaar. Een hervorming van de financiële sector op het gebied van robuustheid, risicobeleid maar ook klantgerichtheid is volgens deze leden dan ook bittere noodzaak. De leden van de PvdA-fractie steunen zodoende de door het kabinet geformuleerde visie maar hebben wel nog enkele nadere vragen en opmerkingen.

Kapitaalbuffers

De leden van de PvdA-fractie steunen het kabinet in haar voornemen om de ongewogen kapitaalratio van Nederlandse banken (de zogenaamde leverage ratio) naar minimaal 4% te brengen in samenhang met de stijging van de gewogen kapitaaleisen. Een hogere buffer betekent dat het verliesabsorberend vermogen van banken wordt vergroot, waardoor een faillissement kan worden voorkomen. Hogere buffers zijn daarmee een eerste stap naar een veiligere financiële sector menen de leden van de PvdA-fractie. In combinatie met toepassing van de bail-in, waarmee de risico's bij een bankfaillissement terug bij de aandeelhouders en obligatie-

houders van banken worden gelegd, betekenen hogere buffers enerzijds dat banken beter bestand zijn tegen schokken en anderzijds worden banken, door o.a. aandeelhouders worden gedwongen, een meer prudent risicobeleid te voeren.

Mocht een verhoging van de leverage ratio naar 4% in Europees verband niet mogelijk blijken, dan zijn de leden van de PvdA-fractie met het kabinet van mening dat Nederland een minimum van 4% aan ongewogen kapitaal ten opzichte van de balansomvang moet kunnen vereisen. Kan de Minister een nadere appreciatie geven van de stand van zaken van de Europese onderhandelingen en waarschijnlijke vervolgstappen op het vlak van de leverage ratio? De leden van de PvdA-fractie merken op dat de mediaan van de ongewogen kapitaalratio van grote complexe bankengroepen in de Eurozone eind 2012 ongeveer 4,5% is. Nederlandse banken scoren daarbij dus beneden gemiddeld, met een ongewogen kapitaalbuffer die nu nog niet aan de 4% voldoet. Zelfs indien Nederland, met haar grote en geconcentreerde financiële sector, zich slechts conformeerde aan de Europese mediaan is een hogere ambitie economisch realistisch mogelijk zo observeren deze leden. Deze leden willen de Minister vragen naar zijn appreciatie van de effecten op het risicobeleid van banken bij de verhoging van de minimale leverage ratio van 4% gelet op de flankerende maatregelen t.a.v. de bail-in bevoegdheden? Deze leden plaatsen vraagtekens bij de observatie van enkele bankiers dat een hogere leverage ratio tot meer risicovol gedrag bij banken zal leiden in een omgeving waar de risico's weer privaat zijn gemaakt. De leden van de PvdA-fractie willen de Minister voorts verzoeken grafisch weer te geven hoe de balansomvang van de Nederlandse financiële instellingen zich in de afgelopen vijf jaren heeft ontwikkeld ten opzichte van de nominale omvang van het kernkapitaal? Kan de Minister een inschatting maken hoeveel additioneel kapitaal de vier grootste Nederlandse systeembanken, bij gelijkblijvende balansomvang, nodig hebben om te voldoen aan de ongewogen kapitaalbuffer van 4%?

De leden van de PvdA-fractie willen de Minister vragen of deze bekend is met de paper van Paul de Grauwe en Yuemei Li van 25 november 2013?¹ In deze paper wordt uiteengezet dat de ongewogen kapitaalbuffers van banken die als thuisland een overheid met een sterke schuld- en financieringspositie hebben aanzienlijk lager zijn dan banken die een minder sterke overheid als thuisland hebben. Kan de Minister een reactie geven op de bevindingen van de paper?

De leden van de PvdA-fractie zijn kritisch op de toepassing van de gewogen kapitaaleisen en zien daarom een verhoging van de ongewogen kapitaaleisen als een noodzakelijk slot op de deur. Gewogen kapitaaleisen hebben zeer lagere risicogewichten voor bepaalde type activa (zoals staatsobligaties) en verdisconteren onvoldoende concentratierisico's en systeemrisico's die op een bankbalans kunnen optreden zo menen deze leden. Deze leden willen bij het kabinet informeren hoe deze de samenhang beziet tussen de gewogen en de ongewogen kapitaaleisen waaraan banken moeten voldoen? Deze leden observeren dat er bovendien aanzienlijke variatie bestaat tussen banken in de waardering van vergelijkbare portefeuilles. Kan de Minister ingaan hoe momenteel en in de toekomst in een Europese bankenunie toezicht wordt gehouden op de door banken gehanteerde risicogewichten? Hoe beziet de Minister de ontwikkeling van zogenaamde standaardmodellen voor de berekening van risicogewichten en tegenpartijrisico? De leden van de PvdA-fractie vinden meer transparantie en openheid door banken over de gehanteerde

¹ De Grauwe, P. & Y. Ji. «Strong Governments, Weak Banks». CEPS Policy Brief (no. 305). 25 november 2013. Link: <http://www.ceps.eu/book/strong-governments-weak-banks>.

risicogewichten op portefeuilles wenselijk, maar deze leden zijn ook huiverig voor door toezichtsbeslissingen gedreven risico-arbitrage van banken zoals nu met staatsobligaties (door laag risicogewicht) lijkt te gebeuren. Hoe staat de Minister in deze discussie?

De leden van de PvdA-fractie willen de Minister vragen aan te geven op welke manier banken kapitaalbuffers kunnen aanhouden zonder de kredietverlening te schaden. In dat licht willen deze leden de Minister vragen voor enkele landen binnen de Europese Unie de gemiddelde cost-to-income ratio van banken uiteen te zetten in vergelijking met Nederlandse banken? Welke ratio halen de meest efficiënte banken in Europa? Is de Minister het met de leden van de fractie van de PvdA eens dat Nederlandse banken zich daaraan zouden moeten spiegelen? Deze leden observeren verder dat er in andere Noord-West Europese landen aandelenemissies hebben plaatsgevonden bij KBC (België), Commerzbank en Deutsche Bank (Duitsland) en Barclays (Verenigd Koninkrijk). Kan de Minister de omvang van deze aandelenemissies alsmede het effect op de kapitaalspositie (pre en post) nader toelichten?

De leden van de PvdA-fractie willen de Minister ook vragen hoe hij de relatie tussen kapitaaleisen en regeldruk beziet? Is de Minister het eens dat een hogere kapitaaleis een relatief ongecompliceerde maatregel is, met weinig administratieve lasten en regeldruk als gevolg? In hoeverre is de Minister van mening dat wanneer banken meer eigen vermogen aanhouden, er minder noodzaak is tot specifieke regulering op deelterreinen?

Afsplitsen handelsactiviteiten en verbod handel voor eigen rekening

De leden van de PvdA-fractie delen de kabinetsinzet op het afscheiden van handelsactiviteiten van banken indien deze een bepaalde limiet te boven gaan. Deze leden zijn ook voorstander van een verbod op het handelen voor eigen rekening: het doen van transacties en innemen van posities op financiële markten door banken die niet klantgedreven zijn of anderszins direct verband houden met het risicobeheer van banken. Deze leden stellen op basis van de kabinetsvisie vast dat Nederlandse banken niet handelen voor eigen rekening? Begrijpen de leden van de PvdA-fractie de Minister ook goed dat deze onafhankelijk van de Europese wetgevingstrajecten tot een verbod voor handelen voor eigen rekening wil komen voor Nederlandse banken of wordt de implementatie van de voorstellen van de High-Level Export Group Liikanen afgewacht? Deze leden willen de regering vragen hoe groot de handelsactiviteiten van Nederlandse banken gemiddeld zijn als onderdeel van de balans? Hoe verhouden Nederlandse banken zich op dit punt tot andere Europese banken?

Kan de Minister, waar nodig schematisch, uiteenzetten hoe de voorstellen van de recent aangenomen Volcker Rule binnen de Dodd-Frank Act, het voorstel voor een ringfence door de Britse Independent Commission on Banking (Vickers) en het voorstel van de High-level expert group Liikanen zich tot elkaar verhouden met betrekking tot toegestane activiteiten en de vereisten voor de juridische en organisatorische scheiding van een bank? De leden van de PvdA-fractie stellen verder vast dat er in Europees verband nog een kwantitatieve limiet moet worden vastgesteld door de Europese Commissie voor de maximaal toegestane limiet voor handelsactiviteiten, zonder dat er sprake is van een verplichte scheiding. Wat is het standpunt van de Minister ten aanzien van de door Liikanen geformuleerde twee-stappen-test op dit punt, in het bijzonder de nog in te vullen tweede stap van de test? Kan de Minister bovendien ingaan op de positie van de Nederlandse banken onder de door Liikanen vastgestelde normen voor de scheidingsverplichting?

Resolutiemechanisme en bail-in bevoegdheid

De leden van de PvdA-fractie zijn een sterk voorstander van de resolutie en bail-in bevoegdheden zoals verankerd in het Raadscompromis over Bank Resolution and Recovery Directive (BRRD). Deze leden zijn van mening dat deze Europese normen een belangrijke verschuiving van het risico van probleembanken betekenen: niet langer de belastingbetaler maar de eigen- en vreemd vermogensverschaffers van een bank dragen het risico als het mis gaat (met inachtneming van de verplichtingen onder het depositogarantiestelsel). De leden van de PvdA-fractie observeren dat de toepassing van bail-in zodoende grote voordelen kent voor de hoogte van de publieke rekening bij bancaire falen. Eveneens zal van de bail-in een gezonde marktprikkel uitgaan in de vorm van de aandelenkoers en de te betalen risicopremie voor de aantrekking van vreemd vermogen. De genoemde leden willen wel vragen naar de bevoegdheden van toezicht-houders (nationaal en Europees) op het gebied van systeemrisico's die kunnen optreden als de verschaffing van vreemd vermogen tussen banken of financiële instellingen sterk geconcentreerd raakt? Heeft de European Systemic Risk Board oog en aandacht voor deze risico's?

De genoemde leden ondersteunen de door de regering ingeslagen Europese koers, maar willen specifiek informeren hoe de reikwijdte van de Nederlandse interventiewet zich verhoudt tot de Europees overeen te komen bevoegdheden t.a.v. de resolutie- en bail-in bevoegdheden voor bankverzekeraars en financiële conglomeraten? Indien de Nederlandse interventiewet een bredere werking kent (financiële onderneming) dan Europees wordt overeengekomen (bankbedrijf) voor de resolutie- en bail-in bevoegdheden, zal de Minister zich dan inzetten voor een zo breed mogelijke toepassing in de toekomst?

De leden van de PvdA-fractie zijn voorts benieuwd naar het standpunt van de Minister ten aanzien van converteerbare obligaties die bij een bepaalde kapitaalspositie converteert naar aandelen in de betreffende bank: de zogenaamde contingent convertible bonds? Hoe beziet de Minister de ontwikkeling van instrumenten met een contractueel overeengekomen schuldconversie in relatie tot de pas achteraf aangrijpende bail-in bevoegdheid? Op welke schaal maken Nederlandse banken gebruik van deze mogelijkheid en wat is de status van deze obligaties onder de Bazelse en Europese kapitaalvereisten?

Marktordening en concurrentie

De leden van de PvdA-fractie willen een divers bankenlandschap en een concurrerende bancaire markt. Deze leden observeren dat de Nederlandse bancaire markt verder geconcentreerd is geworden en dat de concurrentie tussen banken – mede door de Europese prijsleiderschapsverboden en capaciteitsproblemen op de balans – in het slop is geraakt. De genoemde leden zijn voorstander van een fundamenteel onderzoek naar de toetredingsbarrières op de Nederlandse bancaire markt en zijn dan ook benieuwd naar de uitkomsten hiervan. Deze leden juichen tevens nieuwe mogelijkheden tot kredietverlening zoals kredietunies en crowdfunding toe en willen de toezichthouders oproepen, waar verantwoord, deze nieuwe alternatieven te faciliteren.

Standaardproducten

De leden van de PvdA-fractie juichen de ontwikkeling van standaardproducten toe en steunen dan ook het door de Minister voorgestane onderzoek op dit vlak. Deze leden vragen de Minister voorts initiatieven vanuit de sector en consumentenorganisaties actief te faciliteren. Naar de

mening van de genoemde leden moeten standaardproducten geen minimumproducten worden, maar juist aansluiten bij de voorkeuren van het merendeel van de consumenten. Hoe ziet de Minister dit? Hoe kijkt de minister aan tegen voorstellen om standaardproducten als standaardoptie (*default*) aan te bieden, en alleen op verzoek van de klanten hierop mogelijke wijzigingen toe te staan? Deze leden kunnen zich vinden in de ontheffing voor het aanbieden van standaardproducten voor kleinere spelers op de bancaire markt ter stimulering van de innovatie. Desalniettemin vragen deze leden de Minister (en de Autoriteit Consument en Markt) kritisch te blijven op dit punt, gelet op het marktaandeel van ook kleinere spelers op de relevante deelmarkten.

Maatschappelijk statuut

De leden van de PvdA-fractie bezien een door banken opgesteld maatschappelijk statuut positief. Deze leden zijn wel van mening dat een maatschappelijk statuut geen surrogaat kan zijn voor publieke wetgeving op het gebied van de «klant centraal» of binnen de beloningsdiscussie. Is al duidelijk hoe het maatschappelijk statuut zich verhoudt tot de invulling van het tuchtrecht willen de genoemde leden weten? De leden van de PvdA-fractie willen voorts om bevestiging vragen dat de toepassing van het tuchtrecht niet in de weg staat aan bestuursrechtelijk dan wel strafrechtelijk optreden door de financiële toezichthouders en het Openbaar Ministerie?

Loan to Value

De leden van de PvdA-fractie zijn een voorstander van het verlagen van de loan-to-value naar 100% in 2018. Naar de mening van deze leden zal dit de stabiliteit van de woningmarkt ten goede komen. De genoemde leden zijn het met het kabinet eens dat een verdere verlaging van de loan-to-value zorgvuldig moet worden overwogen, waarbij ook moet worden gekeken naar het tijdsplan en flankerende maatregelen op het gebied van de verplichte huishoudbesparingen.

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de SP

De leden van de SP-fractie hebben met interesse kennisgenomen van de kabinetsvisie. Deze leden hebben naar aanleiding daarvan enkele vragen.

De SP-fractieleden lezen dat de NVB van mening is dat het te introduceren tuchtrecht moet gaan gelden voor alle medewerkers bij een bank. Kan de Minister toelichten wat zijn bezwaren zijn tegen een sector breed tuchtrecht en waarom hij van mening is dat dit tuchtrecht slechts moet gelden voor bepaalde categorieën medewerkers?

De leden van de SP-fractie vragen aan de Minister aan te geven of hij van mening is dat banken voldoende doen om mensenrechtenschendingen te beëindigen en te voorkomen? In het praktijkonderzoek mensenrechten van Eerlijke bankwijzer concludeert zij dat banken en verzekeraars nog steeds miljarden investeren in veel bedrijven, die betrokken zijn bij ernstige schendingen van de mensenrechten van de lokale bevolking, waaronder schendingen van het recht op informatie, het recht op gezondheid en het recht op water. Deelt de Minister de mening dat de UN guiding principles on Business and Human Rights artikelen 16 – 21 gelden voor de bankensector? Zo nee, waarom niet? Zo ja, kan de Minister toelichten hoe de bankensector invulling geeft aan deze verplichtingen? Deelt de Minister de mening dat de maatschappelijke en mensenrechtelijke standaarden, die wij in Nederland hanteren met business and human rights en maatschappelijk verantwoord ondernemen, ook moeten gelden

voor dochtermaatschappijen? Zo nee, waarom niet? Vindt de Minister dat banken voldoende aandacht besteden aan de mensenrechten van de lokale bevolking bij het screenen van bedrijven, waarin zij overwegen te investeren? Vindt de Minister dat banken niet meer moeten investeren in bedrijven als een screening duidelijk maakt dat een bedrijf structureel mensenrechten schendt en geen effectieve maatregelen neemt om deze te beëindigen?

De leden van de SP-fractie vinden dat een hogere ongewogen leverage ratio belangrijk is voor banken om financiële klappen zelf op te vangen. Kan de Minister in een tabel weergeven wat de leverage ratio's van de Nederlandse systeembanken zijn geweest in de afgelopen 20 jaar? Kan de Minister toelichten welke leverage ratio wordt voorgeschreven in Zweden, Zwitserland en het Verenigd Koninkrijk? Wat is de gemiddelde leverage ratio in Europa? Kunt u een overzicht geven van de leverage ratio per land in de Europese economische ruimte? De leverage ratio van Europese banken bij het uitbreken van de crisis lag rond de 3%. Waarom denkt de Minister dat een verhoging van 1% voldoende is, terwijl meerdere economen een hogere leverage ratio nodig achten? Overweegt de Minister om de leverage ratio over een langere periode te verhogen? Deelt de Minister de mening dat bij een geleidelijke invoering van een hogere leverage ratio de negatieve gevolgen voor de reële economie beperkt zullen zijn? Is de Minister van mening dat banken voldoende financiële mogelijkheden hebben om een hogere leverage ratio dan 4% te bekostigen? Zo nee, waarom niet? Vindt de Minister dat de ongewogen leverage ratio een betrouwbare en belangrijke indicator is van de stabiliteit van een bank en de gezondheid van een bankbalans? Wat is de voortgang van het opstellen van de living wills? Is de Minister van mening dat « living wills » primair gericht moeten zijn op het minimaliseren van de kans dat er een beroep op belastingbetaler gedaan moet worden om een bank te redden?

Naar aanleiding van de aanbeveling van de Commissie Wijffels met betrekking tot het scheiden van banken, heeft het kabinet zich voorgenomen om te gaan kijken naar de praktische uitwerking van een verbod voor banken om te speculeren met het geld van klanten. Volgens het kabinet leidt dat in de praktijk niet tot een scheidingsverplichting voor banken. Wat is dan de toegevoegde waarde en is het kabinet ook bereid om te kijken naar voorstellen die wel leiden tot een scheidingsverplichting? Wanneer kan de Kamer het wetsvoorstel tegemoet zien? Wacht het kabinet daarbij de plannen van de Europese Commissie af?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de PVV

De leden van de fractie van de PVV hebben kennisgenomen van de kabinetsvisie. Zij hebben enkele vragen.

Hoeveel komen de banken tekort als de leverage ratio op 4% wordt gezet i.p.v. de vereiste 3%

Hoeveel moeten Nederlandse banken bijdragen aan het Europees resolutiefonds en aan het nationaal deposito garantiestelsel? Wat betekent dat voor de vereiste kapitaalratio's?

Wat is het effect op de financieringskosten van een bank bij de voorgestelde diepe bail-in, waarbij alle aandeelhouders, obligatiehouders en grote spaarders worden aangeslagen?

En wat is het effect op de kapitaalratio's en op de rentemarges (risicopremie)?

De lonen in de financiële sector liggen nog steeds vele malen hoger (60%) dan in andere sectoren. Hoe gaat de Minister ervoor zorgen dat de lonen meer marktconform worden?

Wat kan/gaat de Minister er aan doen om te zorgen dat de banken hun buffers gaan versterken door het uitgeven van aandelen i.p.v. het verkorten van hun balansen?

Wat zijn de gevolgen van het verhogen van de leverage ratio voor de kredietverlening?

Een van de grootste problemen binnen de bankensector was het risico van moral hazard bij systeembanken. Dit probleem wordt nu niet aangepakt. Hoe kan voorkomen worden dat er nog banken zijn die too big to fail zijn?

Wordt het probleem van moral hazard met de komst van de bankenunie niet juist vergroot in plaats van bestreden (er is dan immers een Europees resolutiefonds als back-up voor als een bank in de problemen komt)?

Bent u bekend met het bericht «Europese bankenautoriteit versoepelt bonusbeleid voor bankiers»?² Wat is uw reactie op dit bericht? Wat vindt u ervan dat juist nu Nederland het bonusbeleid aanscherpt, de EBA voornemens is dit te versoepelen? Is dit voorstel van de EBA ook van toepassing op Nederland?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van het CDA

De leden van de fractie van het CDA hebben kennisgenomen van de kabinetsvisie.

Voor de leden van de CDA-fractie heeft de LIBOR-affaire geleerd dat de cultuur wellicht de meest dominerende factor is om een gezonde bankensector te krijgen. Deze leden zijn dan ook verheugd met de aandacht die de kabinetsvisie besteedt aan de bankierseed en het tuchtrecht. Daarin wordt ook genoemd hoe de bankierseed verder kan worden uitgerold naar bepaalde functies met een hoog risicoprofiel. De leden van de fractie van het CDA willen graag weten wat de stand van zaken op dit terrein is? Heeft de sector daartoe al voorstellen gedaan zodat deze functies kunnen worden meegenomen in de Wet financiële markten 2015?

De leden van de CDA-fractie kunnen zich verder op hoofdlijnen vinden in de kabinetsvisie Nederlandse banksector. Wel bestaan er vragen rond de bankconcentratie. Het kabinet noemt vier acties om de bankconcurrentie te bevorderen: (i) slechten toetredingsbarrières, (ii) toetreding buitenlandse banken, (iii) nieuwe financieringsvormen en (iv) verkoop ABN en SNS. Het kabinet gaf onder het slechten van toetredingsbarrières aan dat er een onderzoek door de ACM zou worden gedaan? Hoeveel staat het met dit onderzoek? De leden van de CDA-fractie vragen zich verder af wat de precieze onderzoeksvraag is en afbakening van de onderzoeksopdracht. Past binnen het onderzoek ook een vergelijking met deelmarkten in andere middelgrote Europese economieën?

De leden van de CDA-fractie vragen zich verder af of deze acties en het onderzoek niet te veel gebaseerd zijn op de huidige economische structuur. De Duitse bankstructuur, gebaseerd op drie pijlers- commerciële banken, Landesbanken en Sparkassen – wijkt namelijk erg af van de

² <http://www.nu.nl/economie/3653668/europese-bankenautoriteit-versoepelt-bonusbeleid-bankiers.html>

Nederlandse bankstructuur. Wellicht zou een vergelijking van prestaties tot nieuwe inzichten kunnen leiden. Is de Minister voornemens om een dergelijk onderzoek, fundamenteeler, naar de marktstructuur te laten verrichten?

Bij actiepoint (ii), toetreding van buitenlandse banken, wordt de hoop gevestigd op de bankenunie. De leden van de CDA-fractie vragen zich af of er niet directere mogelijkheden zijn? Ten slotte is de Deutsche Bank ook actief geworden op de Nederlandse markt. De leden van de CDA-fractie constateren dat de toetreding van de Deutsche Bank weliswaar alleen geleid heeft tot een extra speler op de grote zakelijke markt, maar worden door het kabinet of DNB nog acties ondernomen om meer aanbieders op de Nederlandse bankenmarkt te krijgen? En zo ja, welke acties zijn dat dan?

In de kabinetsvisie wordt het recente onderzoek van het CPB aangehaald waaruit blijkt dat MKB-bedrijven meer betalen voor een banklening dan grote bedrijven en dat die marge verdriedubbeld is sinds de start van de kredietcrisis. Daarmee scoort Nederland nu slechter dan Duitsland en Frankrijk, landen die slechter op dit gebied presteerde in de jaren 2005 en 2006. Kan de Minister oorzaken geven waarom de marge in Nederland hoger is dan in Duitsland en Frankrijk?

Tenslotte is er veel commentaar gekomen op het verhogen van de leverage van banken. De leden van de CDA-fractie hebben enerzijds begrip dat er Nederlandse banken niet achtergesteld moeten worden ten opzichten van buitenlandse banken, anderzijds vragen deze leden of een hogere leverage wellicht geen solider en duurzamer imago oplevert. In eerdere notities is ter onderbouwing van een hogere leverage wel eens naar Zwitserland gekeken. Heeft de Minister inzicht in wat het effect van een hogere leverage is op de concurrentiepositie van Zwitserse banken?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van D66

De leden van de D66-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de brief met toekomstplannen voor de financiële sector. Deze leden zijn van mening dat de brief voorstellen bevat om de financiële sector stabiel te maken. Wel maken deze leden zich zorgen of de problemen in de bankensector fundamenteel genoeg worden aangepakt en of met deze voorstellen voldoende concurrentie in de sector gerealiseerd wordt. Daarom hebben zij nog een aantal vragen.

De belangrijkste vraag van de leden van de D66-fractie richt zich op het aanpakken van banken die «too-big-to-fail» zijn. Deze leden constateren dat er in de visie maatregelen worden voorgesteld om de kans op een faillissement te verkleinen, zoals het verhogen van kapitaaleisen, het mogelijk maken van bail-in en herkapitalisatie na de balance sheet assessment. De leden van de D66-fractie steunen deze maatregelen. Echter, naar het oordeel van de leden van de D66-fractie, is het verkleinen van de kans op een faillissement, geen afdoende oplossing voor het fundamentele probleem dat banken te groot, te belangrijk en te zeer verbonden zijn met de reële economie om ordentelijk failliet te kunnen gaan. De focus ligt op het verkleinen van de kans «to fail», terwijl het probleem naar het oordeel van de leden van de D66-fractie «too big» is. Deelt de Minister de mening van de leden van de D66-fractie dat in een gezonde bankensector uiteindelijk elke bank ordentelijk failliet moet kunnen gaan zonder dat er een maatschappelijke noodzaak is om een bank met publieke dan wel private middelen overeind te houden? Welke maatregelen neemt de Minister om dit te bewerkstelligen?

Solide en stabiele financiële sector

Buffers versterken

De leden van de D66-fractie lezen dat de Minister de verdere verhoging van kapitaaleisen voor banken «verwelkomt». Zij vragen of dit betekent dat de Minister de reeds voorgestelde verhoging in Basel-III en CRD-IV steunt, of moeten zij hierin lezen dat de Minister de kapitaaleisen verder wil verhogen?

De leden van de D66-fractie merken op dat de kapitaaleisen in Basel-III en CRD-IV gebaseerd zijn op de risicogewogen activa. Naar het oordeel van deze leden, biedt de systematiek van risicoweging ruimte om risico's te optimistisch in te schatten. Deelt de Minister dit oordeel? Is hij bereid om maatregelen voor te stellen die dit probleem kunnen verkleinen?

Leverage ratio verankeren

De leden van de D66-fractie constateren dat de Minister een leverage ratio van minimaal 4 procent wil nastreven. Deze leden delen de inschatting van de Minister dat de in Basel-III afgesproken leverage ratio niet hoog genoeg is. Echter, deze leden vragen de Minister wel om te beargumenteren waarom hij kiest voor een leverage ratio van minimaal 4 procent, en niet hoger? Tevens vragen deze leden of de Minister een leverage ratio van 4 procent ziet als tussenstap naar een verdere verhoging, of dat hij structureel een leverage ratio van 4 procent voldoende acht.

De leden van de D66-fractie constateren verder dat er onduidelijkheid bestaat over het effect van een hogere leverage ratio op de mogelijkheid van banken om krediet te verlenen en op de kosten van kredieten. De leden van de D66-fractie verzoeken de Minister om hier zijn visie op te geven.

De leden van de D66-fractie lezen dat de Minister de leverage ratio in heel Europa verder wil verhogen, vanwege het belang van een gelijk speelveld. Tegelijkertijd wil de Minister tenminste nationaal de ruimte hebben om de leverage ratio te verhogen. Deelt de Minister de mening van de leden van de D66-fractie dat op die manier alsnog een ongelijk speelveld gecreëerd wordt? De leden van de D66-fractie vragen de Minister wat de gevolgen van een dergelijk ongelijk speelveld zijn voor banken die in Nederland gevestigd zijn.

Opschonen bankbalansen

De leden van de D66-fractie constateren dat in 2014 de Balance Sheet Assessment (BSA) wordt uitgevoerd door de ECB. Kan de Minister uitleggen wat er gebeurt als bij deze BSA blijkt dat een Nederlandse bank zich zal moeten herkapitaliseren? Wanneer komt hierbij de nationale achtervangregeling in beeld? Onder welke voorwaarden kan een Nederlandse bank hier gebruik van maken? Hoe ziet die achtervangregeling er in Nederland uit?

Versterking en uitbreiding toezicht en resolutie

De leden van de D66-fractie vragen hoe de Minister de verhouding ziet tussen het sneller aanspreken van aandeelhouders bij verliezen, hogere kapitaaleisen en extra regelgeving. Naar het oordeel van de leden van de D66-fractie maakt meer private verantwoordelijkheid voor verliezen en hogere kapitaaleisen de weg vrij voor een vereenvoudiging van regel-

geving. Dat zou ook de toetreding van nieuwe marktpartijen kunnen vergemakkelijken. Wat is het oordeel van de Minister hierover?

De leden van de D66-fractie steunen de invoering van de bail-in regels. Zij vragen of de Minister bail-in als een structureel instrument ziet, of als een overgangsmaatregel in een beweging naar een situatie waarin bij dreigende insolventie extra eigen vermogen wordt aangetrokken of de bank failliet gaat?

Open en diverse bankensector

De leden van de D66-fractie lezen (aankondigingen van) voorstellen om meer toetreding te realiseren, van zowel nieuwe als buitenlandse aanbieders. De leden van de D66-fractie juichen dit toe, maar zij wijzen er op dat het louter creëren van meer aanbieders onvoldoende is om daadwerkelijk meer concurrentie te krijgen in de financiële sector. Daarvoor is het ook noodzakelijk dat mensen zonder overbodige belemmeringen kunnen overstappen van de ene naar de andere aanbieder en dat mensen verschillende aanbieders goed kunnen vergelijken. De leden van de D66-fractie constateren dat maatregelen op deze punten ontbreken.

De leden van de D66-fractie zien de ontwikkeling van standaardproducten als een mogelijke manier om de vergelijkbaarheid van financiële producten en aanbieders te verbeteren. Op welke wijze wil de Minister hier invulling aan geven?

De leden van de D66-fractie wijzen in dit licht ook op de signalen uit de adviessector, dat banken na invoering van het provisieverbod minder gebruik maken van onafhankelijke adviseurs en alleen producten verkopen als zij aan de betreffende klant ook een niet-onafhankelijk advies hebben gegeven. Is de Minister bereid om maatregelen te nemen om de positie van onafhankelijk adviseurs ten opzichte van de banken te verbeteren?

Tevens vragen de leden van de D66-fractie of er naar het oordeel van de Minister belemmeringen zijn op het gebied van afkoopsommen en boeterentes. Deze leden vinden het vragen van een boeterente bij een vervroegde aflossing gerechtvaardigd, maar dit mag geen onnodige overstapbelemmering vormen. Naar het oordeel van deze leden zouden boeterentes niet hoger mogen zijn dan de werkelijke kosten van de bank. Deelt de Minister deze opvatting en is dit afdoende geregeld?

Tot slot vragen de leden van de D66-fractie de Minister op welke wijze hij gaat zorgen dat nummerportabiliteit in Europa geagendeerd blijft en gerealiseerd wordt.

II Reactie van de Minister